

Türkiye Bilişim Vakfı (TBV)

Basın Bilişim Okulu (BBO) Semineri

2003 Ekim 7

Bilişim ve Etik

Emeritüs Prof. Tuncer Ören

Ottawa Üniversitesi, Ottawa, ON, Kanada

<http://www.site.uottawa.ca/~oren>

Konuřucunun etik konusuna profesyonel ilgisi - Benzetimde Etik

- 1999 - Hollanda'nın Wageningen kentindeki bir sempozyuma çağrılı **konuşmacı**
 - Bilişim 1999'da "İnternet, Etik, ve Hukuk" paneli üyelięi
- 2000 - "Transactions of the SCS*" dergisinin Aralık sayısında **bir yazı**
 - Almanya'da basılan bir kitapta yazının bir çevirisi
- 2001 - Benzetimcilere mesleki ahlâk kuralları geliştirmek için **bir çağrı**
 - EUROSİM 2001 kongresindeki bir oturumda panel üyesi
- 2002 - Benzetimciler için **meslek etik ilkeleri hazırlandı**
Benzetim zirvesinde (SimSummit) **öncelik kazandı**
 - SCSC'de sunulması ve **konferans kitabında yayımlanması**
 - **SCS'de atanma** "AVP for Ethics"
- 2003 - Benzetimciler için meslek **etik ilkeleri** SCS tarafından **kabul edildi**
 - İlkeler MISS ve M&SNet **kuruluşları için kabul edildi.**
 - **Başka kuruluřların** da ilkeleri kabulleri için etkinlikler

http://www.site.uottawa/~oren/SCS_Ethics/ethics.htm

* SCS - Society for Modeling and Simulation International

- Profesyonellik:
 - Türleri ve ne olduğu
 - Bilişimde profesyonelliğin üç yönü
- Etik:
 - Nedir? Niçin? Ne zaman?
 - Bilgi kaynakları
- Bilişimde etik
- TBV Bilişim Mesleği Ahlak İlkeleri
- İnternet İletişiminin Kuralları

Profesyonellik: nedir?

1. Profesyonel:

Bir işi kazanç sağlamak* amacıyla yapan.

Örnek: (amatör karşıtı) profesyonel sporcu

* Para *yegâne* başarı ölçütü olmamalıdır;
aksi durumda çok kişi satın alınabilir!

2. Bir işin profesyoneli olmak:

Bir işin, bir uğraşın bütün inceliklerini bilmek ve onu ustalıkla yapabilmek.

Yaşamda, paradan başka **başarı ölçütleri**
tanımlarken **profesyonellik** kavramı yararlı olabilir.

Profesyonellik: kaynakça

1. Emeritüs Prof. Dr. Robert G. Sargent
“**Profesyonel Olma**” (Being a Professional)
“2000 Winter Simulation Conference”
Bildiri Kitabı, sf. 3-4.
2. Ulaş Bıçakçı “**Profesyonel Kimdir?**” Sabah
Gazetesi, 2000-07-23, sf. 3.

Profesyonel: kimdir?

1/2

Profesyonel:

- İşini iyi bilen ve bunu çevresine kanıtlamış olan kişidir.
- Bilgi düzeyini sürekli güncel tutan kişidir.
- Kendi kariyerini kendisi çizen, kendi geleceğini kendisi yapan kişidir.
- Niteliğe özen gösteren kişidir:
 - bireysel nitelik
 - yaptığı işin niteliği
 - çevresi ile ilişkilerin niteliği

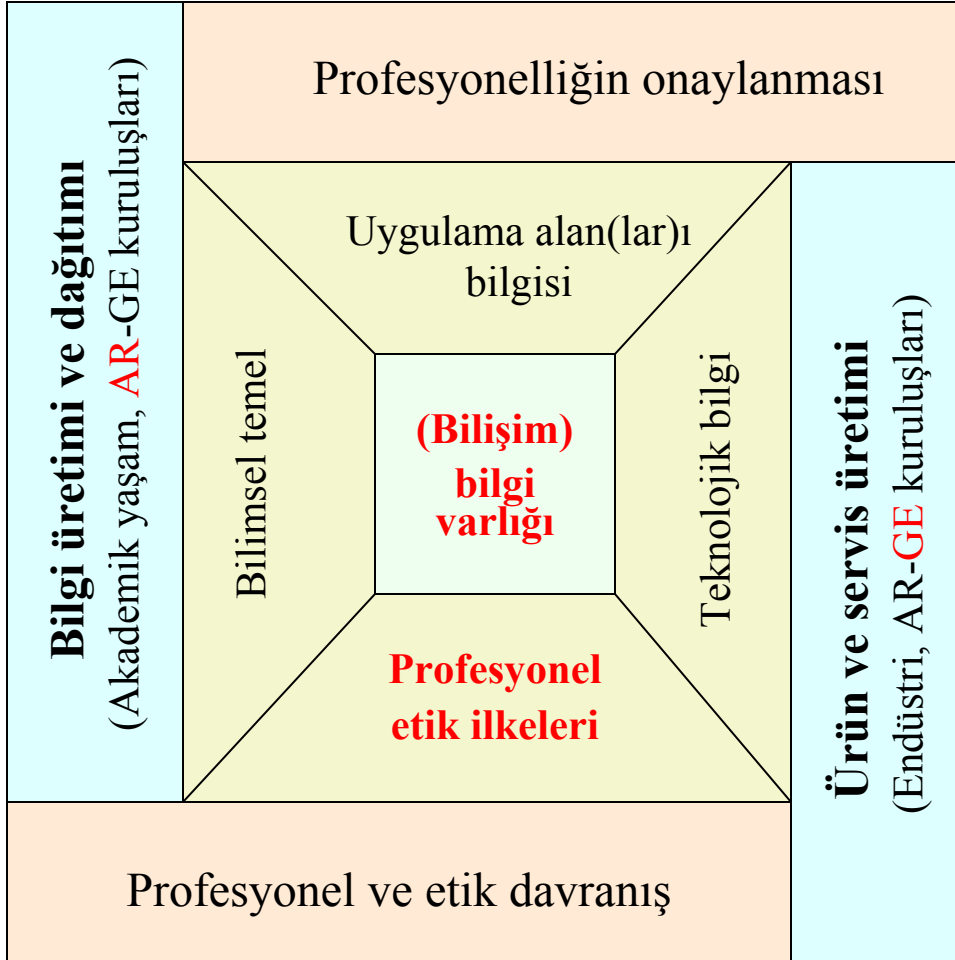
Profesyonel: kimdir?

2/2

Profesyonel:

- Yaptığı işten coşku ve heyecan duyar.
- Mesleğini destekler.
- Mesleğinin ahlak kurallarına uyar.
- Mesleğinin gerektirdiği fazladan işleri de yapar.

Bilişimde Profesyonelliğin 3 Yönü:

1. Bilgi:

- **Çözüm üretmek için**
 - **Bilişim bilgi varlığı**
 - Bilimsel temel
 - Teknolojik bilgi
 - Uygulama alan(lar)ı bilgisi
- **Çözüm üretmedeki davranış**
 - Profesyonel etik ilkeleri

2. Eylem:

- **Bilgi üretimi ve dağıtımı**
(Akademik yaşam, AR-GE kuruluşları)
- **Ürün ve servis üretimi**
(Endüstri, AR-GE kuruluşları)

3. Denetim:

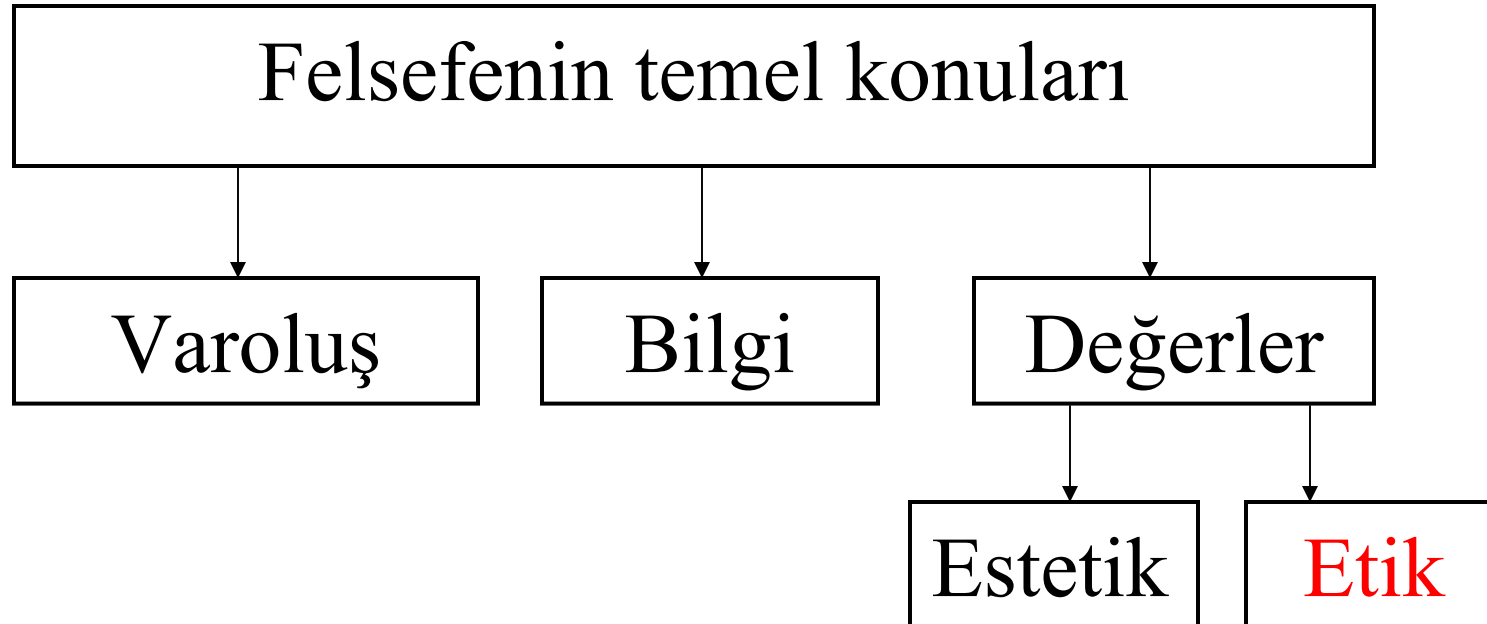
- Profesyonelliğin onaylanması
- Profesyonel ve etik davranış

- Profesyonellik:
 - Türleri ve ne olduğu
 - Bilişimde profesyonelliğin üç yönü
- • Etik:
 - Nedir? Niçin? Ne zaman?
 - Bilgi kaynakları
- Bilişimde etik
- TBV Bilişim Mesleği Ahlak İlkeleri
- İnternet İletişiminin Kuralları

Etik - yaklaşımlar:

1. **Felsefenin** temel konulardan etik
2. **Yararcılık** (pragmatizm) yönünden etik
3. **Sürdürülebilir uygarlık** açısından etik

1. **Felsefenin** temel konulardan etik

2. Yararcılık yönünden etik

Etik, iş dünyasında,
sürdürülebilirliği sağlayan önemli bir öğedir.

3. **Sürdürülebilir uygarlık** açısından etik yandaki kavramlar arasındaki ilişkileri gerektirir:

Uygarlık

Sosyal düzen

Haklar arası
denge

Haklara saygı

Sorumluluk

İlkellikten
uzaklık

3. Sürdürülebilir uygarlık açısından etik

- Bir toplumda **uygarlığın** oluşabilmesi ve sürdürülebilmesi için sosyal düzen şarttır.
- **Sosyal düzen**, toplumdaki kişi ve grupların hakları ve ayrıcalıkları arasındaki *dengeye* bağlıdır; ve **başkalarının haklarına saygıya** dayanır.
- Başkalarının haklarına saygı gösterebilme **sorumluluğunu** hissedebilmek için **ilkellikten uzak olunması** gerekir.

Uygarlık

Sosyal düzen

Haklar arası
denge

Haklara saygı

Sorumluluk

İlkellikten
uzaklık

Başkalarının haklarına saygının kaynakları

İç kaynaklı
(isteyerek, öykünerek)

Dinler

Dış kaynaklı
(zorunlu, kaçamak*)

* denetim
gerektirir

Kişisel tercih

Devlet

- uygarlığı
yeğleme

- kanunlar

Felsefi görüş

Toplum

- Zen

- töre

- davranış
ilkeleri

- etik
ilkeleri

Davranış

İstenen, öykünülen davranış

Zorunlu, kaçamak davranış

Sorumluluk

Hesap verme

Kendiliğinden kısıtlama

(Mesleki) Etik ilkeleri: Ne zaman?

Yaptıklarımız başkalarını etkiliyorsa,

- Sorumluluk ve hesap verme söz konusudur ve
- Etik ilkelere gereksinim vardır

Kime karşı sorumluluk?

Eylemlerimiz kim(ler)i etkiliyorsa on(lar)a:

- Kendimize
- Yakınlarımıza
- Meslekdaşlara / iş arkadaşlarına
- İş verene
- Yönet(il)enlere
- Müşteri / kullanıcı / tüketicilere
- Mesleğe
- Topluma
- Kültüre
- Çevreye

Etik Kurallar: Bilgi kaynakları

<http://ethics.acusd.edu/>

<http://www.indiana.edu/~appe/links.html>

<http://carbon.cudenver.edu/~jjuhasz/ethiclinks.html>

- Profesyonellik:
 - Türleri ve ne olduğu
 - Bilişimde profesyonelliğin üç yönü
- Etik:
 - Nedir? Niçin? Ne zaman?
 - Bilgi kaynakları
- ➔ • Bilişimde etik
 - TBV Bilişim Mesleği Ahlak İlkeleri
 - İnternet İletişiminin Kuralları

Bilişimde Etik - Bilgi Kaynakları

<http://carbon.cudenver.edu/~jjuhasz/ethiclinks/html#Computer>

En büyük iki bilgisayar derneğinin profesyonel ahlak ilkeleri:

ACM

<http://onlineethics.org/codes/ACMcode.html>

IEEE

<http://onlineethics.org/codes/IEEEcode.html>

- Profesyonellik:
 - Türleri ve ne olduğu
 - Bilişimde profesyonelliğin üç yönü
- Etik:
 - Nedir? Niçin? Ne zaman?
 - Bilgi kaynakları
- Bilişimde etik
- ➔ • TBV Bilişim Mesleği Ahlak İlkeleri
- İnternet İletişiminin Kuralları

Bilişim Mesleği Ahlak İlkeleri

Türkiye Bilişim Vakfı (TBV): <http://www.tbv.org.tr>

Amaç:

1. Bilişimcilerin ahlaki değerlerini yükseltmek
2. Diğer toplum kesimlerine, bilişimcileri kendi etik kodunu geliştirip uygulayan örnek bir topluluk olarak tanıtmak.

Not: TBV sitesindeki “Mesleki ahlak kurallarına uyacağım**” kısmına adını kaydetmek, etik değerleri üstün tüm Türk bilişimcilerine yakışır bir davranıştır.**

Bilişim Mesleği Ahlak İlkeleri - 9 kısım - 45 ilke

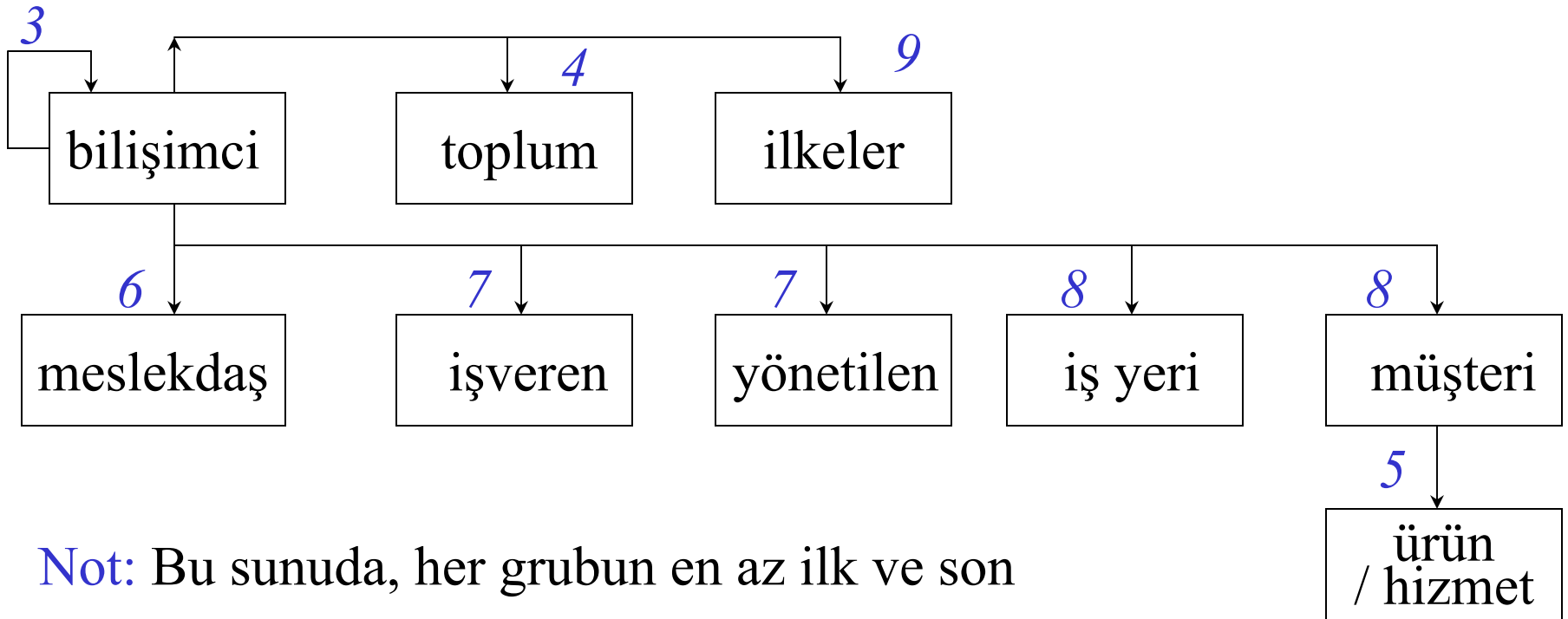
1

Temel ilkeler

2

Mesleki yükümlülükler

Haklara saygı / (diğer yükümlülükler):

Not: Bu sunuda, her grubun en az ilk ve son ilkeleri listelenmiştir

1. Temel İlkeler

1.1 Toplumun ve bireylerin güvenliğini, sağlığını ve esenliğini gözetir.

...

1.3 İnsanların özel yaşamına, saygınlığına ve iyelik haklarına saygı gösterir.

2. Genel Mesleki Yükümlülükler

2.1 Mesleğiyle ilgili her türlü davranış, çalışma ve ilişkilerde en yüksek ahlaki değerler doğrultusunda hareket eder ve sorumluluk yüklenir.

...

2.5 Bağlı olduğu yükümlülüklerle ve sözleşmelere uyar.

...

2. 10 Ücretinin belirlenmesinde esas alınacak meslek niteliklerini tam ve doğru olarak bildirir.

Bireysel Yükümlülükler

3.1 Teknik yeterliliğini korur, geliştirir ve yalnızca yeterli eğitim, bilgi birikimi ve deneyime sahip olduğu alanlarda kendi isteğiyle görev alır.

3.2 Mesleki eleştiriler açık olur. Bu eleştirilerin sonucu gördüğü eksikliklerini gidermeye çalışır.

3.3 Hatalarını kabul eder ve örtbas etmeye çalışmaz.

4. Toplumsal Yükümlülükler

4.1 Toplumun esenliği, sağlığı ve güvenliğine uygun kararlar almadaki sorumluluğunu kabul eder, toplumu ve çevreyi tehlikeye sokacak etkenleri gizlemez, duyulmasına çalışır.

...

4.4 Toplumun bilişim teknolojisi uygulamaları ve bunların doğuracağı sonuçlar hakkında aydınlanmasına ve toplumda doğuracağı sonuçlar hakkında aydınlanmasına ve toplumda gerekli bilincin oluşmasına katkıda bulunur.

5. Ürün ve Hizmetle İlgili Yükümlülükler

5.1 Ürünün ve üretimin en yüksek niteliğe, verime ve etkinliğe ulaşması için çalışır.

...

5.3 Ürün geliştirme ve üretim sürecinde yapılan gözden geçirme, denetim ve sınamalarda nesnelliği esas alır ve yapıcı davranır.

6. Meslekdaşlar ve İş Arkadaşlarıyla İlgili Yükümlülükler

6.1 Meslekdaşlarının ve iş arkadaşlarının mesleki gelişmelerine yardımcı olur ve Meslek Ahlakı İlkeleri'ne uymaları için özendirir ve destek verir.

...

6.7 Meslekdaşları hakkında bilgi sorulduğunda doğru bilgi verir ve işle ilgili olmayan özel bilgileri açıklamaz.

7. Yöneticilikle İlgili Yükümlülükler

7.1 Yöneticilik görevlerini yerine getirirken, kuruluşun başta bilişim ve iletişim kaynakları olmak üzere tüm kaynaklarını etkin, verimli bir biçimde ve sadece yetkili kişiler tarafından kullanılmasını sağlar.

...

7.9 Mesleki yaşamını mümkün olduğu kadar özel yaşamından ayrı düşünür ve karar alırken profesyonellik ilkesinden ayrılmamaya özen gösterir.

8. İşveren ve Müşterilerle İlgili Yükümlülükler

8.1 İşveren ve müşteriyle olan mesleki ilişkilerinde daima güvenilir olur ve dürüst davranır.

...

8.4 Kendi işverenin kaynaklarını ve olanaklarını işverenin onayı dışında kişisel işlerinde veya başka bir grubun işlerinde kullanmaz.

9. Bu İlkelerle İlgili Sorumluluklar

9.1 Bu “Bilişim Meslek Ahlak İlkeleri”ne sahip çıkar ve yaygınlaşması için çaba gösterir.

9.2 Bu ilkeleri çiğneyen veya göz ardı eden kişi ve kurumlara karşı gerekli girişimlerde bulunur.

- Profesyonellik:
 - Türleri ve ne olduğu
 - Bilişimde profesyonelliğin üç yönü
- Etik:
 - Nedir? Niçin? Ne zaman?
 - Bilgi kaynakları
- Bilişimde etik
- TBV Bilişim Mesleği Ahlak İlkeleri
- ➔ • İnternet İletişiminin Kuralları

İnternet İletişiminin Kuralları:

İlk toplantı:

Bilişim 1999’da “İnternet, Etik, ve Hukuk” paneli

Daha fazla bilgi:

<http://turk.internet.com/haber/yazigoster.php3?yaziid=1700>

Prof. Dr. Ersin Töreci önderliğinde

Önce: İnternet Görgü Kuralları

Sonra: İnternet İletişiminin Kuralları

İnternet İletişiminin Kuralları:

5 grup:

34 kural

1. Başkalarına Karşı Saygı	(9 kural)
2. Altyapı ve Zamanı Verimli Kullanma	(6 kural)
3. Biçimsel Özen	(4 kural)
4. İçerik İle İlgili Özen	(7 kural)
5. Öteki Konular	(8 kural)

Örnek olarak, her grubun ilk ve son kuralları listelenmiştir.

1. Başkalarına Karşı Saygı (9 madde) :

1. Toplum karşısında kendimize yakıştırdığımız tavrı İnternet'in sanal ortamında da sürdürmeli, kimliğimizi saklayabileceğimizi umarak gerçek yaşamımızda benimsemediğimiz davranışları sergilememeliyiz.

...

9. Bize gelen bir iletiyi, başkasına aktarmak istediğimizde, bu iletiyi bize gönderinin bunu isteyip istemediğinden emin olmalıyız.

2. Altyapı ve Zamanı Verimli Kullanma (6 madde):

10. Başkaları ile olan iletişimimizde anlamsız sayılacak gereksiz iletişimde bulunmaktan kaçınmalıyız.

...

15. İleti trafiğini yoğunlaştıran gönderimlerde bulunanları sürekli uyarmalıyız, ısrarcı olanlarla yasal ve teknik yollarla uğraşmaktan kaçınmamalıyız.

3. Biçimsel Özen (4 madde):

16. Açık kimliğimizi hiçbir zaman gizlemeden, her iletimizde açık kimliğimizin net olarak belli olduğundan emin olmalıyız.

...

19. Yanıtlarımızı her zaman yanıt verilen iletinin konu başlığını koruyarak vermeliyiz.

4. İçerik İle İlgili Özen (7 madde):

20. Ne demek istiyorsak ona karşılık olan, yanlış anlaşılmalara yol açmayacak düz ve yalın deyişlerle düşüncelerimizi aktarmaya çalışmalıyız.

...

26. Virüslü iletiler ile karşılaştığımızda en kısa zamanda kaynağına duyurmalıyız ve etkileneceğini sandığımız kişileri gecikmeden uyarmalıyız.

5. Öteki Konular (8 madde):

27. Başkalarının kişilik haklarına ve özel yaşamına saygılı olarak kişilerle ilgili yorumlarda bulunmamalıyız, kimlik bilgilerini ele geçirmeye, açıklamaya ve kullanmaya çalışmamalıyız.

...

34. İnternet üzerinde denetim ve düzenleme yetkisi olanların konumlarını kötüye kullanmalarını önlemeliyiz, gerektiğinde de işlerini kolaylaştırıcı her türlü desteği vermeliyiz.

- Profesyonellik:
 - Türleri ve ne olduğu
 - Bilişimde profesyonelliğin üç yönü
- Etik:
 - Nedir? Niçin? Ne zaman?
 - Bilgi kaynakları
- Bilişimde etik
- TBV Bilişim Mesleği Ahlak İlkeleri
- İnternet İletişim Kuralları

Umarım:

Bir profesyonel olarak:

- **profesyonelliğin** “bir konunun profesyoneli olmak yönünü yeğlersiniz,”
 - **etik** kurallara uymayı (**bilişim sektöründe ve diğer alanlarda**) üstün tutarsınız
- ve başkalarını da özendirirsiniz.